

ใบความรู้ เรื่อง ทฤษฎีทัศนศิลป์ ๔ ภาค

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ทัศนศิลป์ ๔ ภาค

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง ทัศนศิลป์ ๔ ภาค

รายวิชา ศิลปะ รหัสวิชา ศ ๒๑๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

งานทัศนศิลป์ท้องถิ่น

หมายถึง ศิลปกรรมในสาขาภูมิปัญญาไทยทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรมและ สถาปัตยกรรม ที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ของท้องถิ่นที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ได้ คิดค้นประดิษฐ์ ขึ้นมาจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

จิตรกรรม

ประติมากรรม

สถาปัตยกรรม

งานทัศนศิลป์ ภาคเหนือ

ภาคเหนือ อยู่ทางตอนเหนือของประเทศไทย ภูมิประเทศเต็มไปด้วยขุนเขาน้อยใหญ่ สลับซับซ้อน มีอากาศที่เย็นสบาย ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นมีบุคลิกที่ร่าเริงแจ่มใส สามารถ สร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะให้ออกมาได้ อ่อนช้อยและงดงาม เช่น การทำร่มบ่อสร้าง แกะสลักรูปช้าง เรือนกาแล เป็นต้น

ประติมากรรม "บ้านจ้างนั๊ก"

บ้านจ้างนั๊ก ได้รับการบรรจุให้เป็นหนึ่งในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งได้ รวบรวมช่างแกะสลักฝีมือดี ในการแกะสลักไม้แบบล้านนาและได้ มีการพัฒนารูปแบบการแกะสลักช้างจากเดิม ที่มีการแกะสลัก แบบตายตัวรูปแบบจะซ้ำกัน มาเป็นการแกะสลักช้างที่ดูมีชีวิตชีวา มีท่าทางท่วงทำนองที่เหมือนช้างจริงๆ ซึ่งนับเป็นแห่งแรกที่มี การแกะสลักช้างรูปแบบเหมือนจริง โดยมีเอกลักษณ์ในการเลือกใช้ วัสดุจากไม้ซี้เหล็กและการฟอกสีไม้โดยใช้ลูกมะเกลือที่ถือเป็น ภูมิปัญญาชาวบ้านของทางภาคเหนือ

ประติมากรรม "บ้านจ้างนั๊ก"

จิตรกรรม "ร่มบ่อสร้าง"

งานจิตรกรรม ร่มบ่อสร้าง

ในอดีต การผลิตร่มกระดาษสาล้านนาหรือร่มบ่อสร้างนี้ จะมีการทำในลักษณะของหัตถกรรมภายในครัวเรือน โดยการรวมกลุ่มของชาวบ้านในเขตอำเภอดอยสะเก็ดและอำเภอสันกำแพง จะทำชิ้นส่วนต่างๆแล้วนำมาประกอบกัน หลังจากว่างเว้นจากการทำไร่ ไถนา เพื่อเป็นการเสริมรายได้นอกเหนือจากอาชีพหลักคือการเกษตร และแบ่งกันไปทำองค์ประกอบร่มตามความถนัดโดยบ้านบ่อสร้างจะเป็นแหล่งนำชิ้นส่วนมาประกอบกันเป็นร่มสำเร็จรูป จากนั้นจึงจะลงวาดลาย สีเส้น

มีการใช้สีเขียนลงบนร่ม โดยใช้สีอะคริลิกน้ำที่เป็นสีน้ำสาดใส สำหรับวาดร่มกระดาษและร่มผ้าที่ไม่กันฝนและสีที่ใช้วาดร่มผ้าเคลือบน้ำมัน จะใช้เป็นสีน้ำมันผสมกับน้ำมันเบนซินเพื่อให้วาดได้ง่าย ลื่นและสามารถจับติดร่มที่เคลือบด้วยน้ำมันได้เป็นอย่างดีและสามารถกันแดด กันฝนได้ ซึ่งลวดลายที่เขียนลงบนร่มมีหลากหลายลวดลาย เช่น ลายดอกไม้ต่างๆ (กล้วยไม้) ลายจากธรรมชาติ (วิวทิวทัศน์ น้ำตก ทะเล ป่าไม้) และลายสัตว์ต่างๆ (นก ช้าง เสือฯ)

สถาปัตยกรรม "เรือนกาแล"

คำว่า “กาแล” เพี้ยนมาจากภาษาถิ่นล้านนา คำว่า “กะแล” ซึ่งมีความหมายว่า

กาละบาท เรือนกาแล เป็นเรือนพักอาศัยที่มียอดจั่วเป็นกาละบาท

มีทั้งไม้ธรรมชาติและไม้สลักอย่างงดงามตามฐานะ นิยมมุงแผ่นไม้

เรียก “แปนเกล็ด” แต่ปัจจุบันไม่เป็นวัสดุหายาก มีราคาแพง

จึงเปลี่ยนมาใช้ “ดินขอ” มุงหลังคาแทน ใช้วัสดุอย่างดี การช่างฝีมือสูง

ประณีต แต่มีแบบค่อนข้างตายตัว ส่วนใหญ่เป็นเรือนแฝด

มีขนาดตั้งแต่ ๑ ห้องนอนขึ้นไป เรือนกาแล จะมีแผนผัง ๒ แบบ

คือ แบบเอาบ้นได้ขึ้นตรงติดชานนอกโถด ๆ มีโครงสร้างของตนเอง

ไม่นิยมตีฝ้าเพดาน หรือบางกลุ่ม ประกอบด้วยเรือนหลายหลังเป็นกลุ่มใหญ่

กาแล

งานทัศนศิลป์ภาคอีสาน

ภาคอีสาน เป็นที่ราบสูงมีสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้นสลับแห้ง ทำให้อาจเจอผลกระทบจากความแห้งแล้งเป็นจำนวนมาก ผลงานศิลปะส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความเชื่อ การดำรงชีวิตและพุทธศาสนา เช่น การแกะสลักเทียนพรรษา การทำเครื่องจักสาน งานจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรมลืออีสาน เป็นต้น

ประติมากรรม "แกะสลักเทียนพรรษา"

การทำเทียนพรรษาประเภทแกะสลักเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำต้นเทียนในประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการแกะสลักลงลายต่าง ๆ ลงบนขี้ผึ้งที่หล่อเป็นต้นเทียนและหุ่น องค์ประกอบต่าง ๆ ต้นเทียนประเภทแกะสลักนั้น เป็นรูปแบบประยุกต์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีต้นเทียนประเภทติดพิมพ์แล้ว

ประติมากรรม "แกะสลักเทียนพรรษา"

จิตรกรรม "ผีตาโขน"

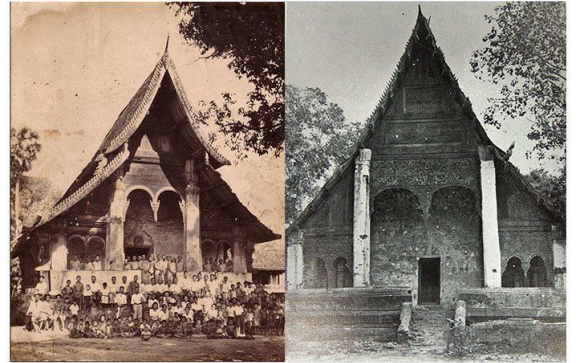

ผีตาโขน

หน้ากากผีตาโขน ทำจากส่วนที่เป็นโคนของก้านมะพร้าวและหวดหนึ่งข้าวเหนียว โดยนำมาเย็บติดกันแล้วเขียนหน้าตาทำจมูกเหมือนผี ส่วนชุดแต่งกายของผี มักมีสีฉูดฉาดบาดตา โดยอาจเย็บเศษผ้าเป็นเสื้อตัว กางเกงตัว หรือเย็บเป็นชุดติดกันตลอดตัวก็ได้ ข้อสำคัญคือต้องคลุมร่างกายให้มิดชิด หน้ากากผีตาโขนสมัยดั้งเดิมจะทำจากหวดเก่าที่ใช้แล้ว ในส่วนที่ครอบศีรษะจะเย็บติดกับโคนของก้านมะพร้าว ส่วนที่เป็นใบหน้าจะใช้ไม้หนุนทำจมูกสั้นคล้ายจมูกคน ใช้สีที่ได้จากธรรมชาติ จะไม่ปรากฏลวดลายที่เด่นชัดเพราะเน้นให้หน้ากากมีความลึกลับน่ากลัว

สถาปัตยกรรม "สิมอีสาน"

สิมอีสาน หรือโบสถ์อีสาน ลักษณะโดยทั่วไปของสิมแบ่งเป็น ๒ ประเภทหลักตามสภาพของแหล่งที่ตั้ง คือสิมน้ำและสิมบก สิมน้ำเป็นสิมที่ตั้งอยู่กลางน้ำ เช่น สระ หนอง บึง ส่วนใหญ่เป็นอาคารที่สร้างอย่างชั่วคราวและส่วนใหญ่ สิมบกเป็นสิมที่ตั้งอยู่บนแผ่นดิน มีลักษณะเป็นอาคารถาวร

สิมอีสาน

งานทัศนศิลป์ภาคกลาง

ภาคกลางเป็นศูนย์กลางความเจริญ ทำให้มีความหลากหลายทางศิลปะและวัฒนธรรม

มากกว่าภาคอื่นๆ งานศิลปะของภาคกลาง ได้แก่ การทำหัวโขน หน้าใหญ่ บ้านเรือนไทยภาคกลาง เป็นต้น

จิตรกรรม หัวโขน

จิตรกรรม "หัวโขน"

การทำหัวโขนมีกระบวนการและขั้นตอนเป็นแบบแผนของช่าง ทำหัวโขนในสมัยโบราณจนถึงปัจจุบันที่มีการเตรียมหุ่นและแม่แบบเอง ในสมัยโบราณมักใช้ดินเหนียวสำหรับ ปั้นแบบขึ้นรูปปั้นใบหน้าหุ่น ตีตลาดลาย ปิดทอง ตีดพลอย และกระจก เขียนสีและทำยอดปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติและคุณภาพใกล้เคียงดินเหนียว คือกระดาษสา กระดาษข่อย กระดาษ พางและไม่ไผ่สำหรับสานเป็นโครง

เมื่อได้หัวหุ่นที่ประดับตลาดลายต่างๆ เสร็จเรียบร้อยแล้วตกแต่งในส่วนที่ต้องการให้เป็นสีทองคำ ทั้งรักไว้ให้แห้งสนิท แล้วนำทองคำเปลวมาปิดทับให้ทั่ว ประดับกระจกหรือพลอยกระจก เพื่อให้เกิดประกายแวววาว กระจกที่ใช้เรียกว่า กระจกเกรียง ปัจจุบันหายากมาก ช่างทำหัวโขนจึงเลือกใช้พลอยกระจกประดับแทน จากนั้น การระบายสีและเขียนส่วนละเอียด

ประติมากรรม "หน้าใหญ่"

ตัวหนังจะใช้แผ่นหนังวัวลเป็นรูปตัวละครในเรื่อง รามเกียรติ์และมีไม้ผูกทาบตัวหนังไว้ทั้งสองข้าง เพื่อให้ตัวหนังตั้งตรงไม่งอ และทำให้มีคั่นยื่นลงมาใต้ตัวหนังเป็นสองข้างสำหรับจับถือและยกได้ถนัด สถานที่เล่นจะปลูกโรงผ้า ใช้ผ้าขาวคาดเป็นจ่อ ส่วนด้านหลังจ่อจะจุดไฟและก่อไฟไว้เพื่อให้แสงทำให้เห็นเงา ตัวหนังซึ่งมีตลาดลายจิตรมาติดอยู่ที่จ่อผ้าขาว และการเชิดนั้น คนเชิดต้องเดินไปตามจังหวะดนตรีและบทพากย์ บทเจรจา ด้วยการแสดงโขนก็ประกอบไปด้วยการพากย์ เจริจา ขับร้อง และการเต้น ทำท่าตามบทพากย์

หน้าใหญ่

สถาปัตยกรรม "บ้านเรือนไทยภาคกลาง"

เรือนไทยภาคกลาง ยกใต้ถุนสูงจากพื้นดินประมาณพันสี่ระยะ รวมทั้งระเบียงและชาน กียกสูงด้วยการยกใต้ถุนสูงนี้ มีระดับลดหลั่นกัน มีประโยชน์ดังนี้คือช่วยให้ลมพัดผ่านจากใต้ถุนขึ้นมาข้างบน หลังคาของเรือนไทยเป็นแบบทรงมนิลา ใช้ไม้ทำโครงและใช้จากแฝกหรือกระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุหลังคา วัสดุเหล่านี้ต้องใช้วิธีมุงตามระดับองศาที่สูงชันมาก น้ำฝนจึงจะไหลได้เร็ว ไม่รั่ว จั่วทั้ง ๒ ด้าน ทำช่องระบายอากาศ โดยใช้ไม้ตีเว้นช่องหรือทำเป็นรูปรัศมีพระอาทิตย์ เพื่อถ่ายเทควันไฟออกจากเรือนครัวได้สะดวก ชายคากันสาด ให้ยื่นออกจากตัวเรือนมาก เพื่อกันแดดส่องละฝนสาด

เรือนไทยภาคกลาง

งานทัศนศิลป์ภาคใต้

ภาคใต้ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นคาบสมุทรที่มีทะเลขนานอยู่ ๒ ด้าน คือ ตะวันออก เป็นทะเลด้านอ่าวไทย และตะวันตกเป็นทะเลด้านทะเลอันดามัน คนส่วนใหญ่ จึงมีวิถีชีวิตและอาชีพเกี่ยวกับทะเล ดังนั้นจึงทำศิลปวัฒนธรรมส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับทะเล อีกทั้งภาคใต้ยังเป็นพรมแดนกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ทำให้ภาคใต้ได้รับอิทธิพลทางศิลปะของมลายูเข้ามาด้วย ศิลปะในวัฒนธรรมของภาคใต้ ได้แก่ การทำเรือกอลและ หนังสติ๊ก หลังคาปั้นหย่า เป็นต้น

จิตรกรรม "เรือกอและ"

ศิลปะที่ใช้ในการตกแต่งบนเรือกอและ เกิดจากการผสมผสานกันอย่างลงตัวของลวดลายไทย จีนและมลายู กอปรกับภาพจิตรกรรมสัตว์ในตำนานแบบต่างๆ ลวดลายไทยที่นำมาใช้ ได้แก่ ลายกระจังลายดอกพุดตาน ลายประจำยาม ลายหน้ากระดาน ลายรักซ้อน ลายก้านขด ลายกนก ฯลฯ ลวดลายจีน เช่น ลายหน้ากระดาน ลายเรขาคณิตลายพรรณไม้ นอกจากนี้ยังทำประติมากรรมลวดลายมลายูท้องถิ่น เช่น ลายอักษรประดิษฐ์ลายพรรณไม้แบบเกลี้ยง ลวดลายเรขาคณิต

เรือกอและ

ประติมากรรม "หนังตะลุง"

หนังตะลุง

เชื่อกันว่า หนังตะลุงเกิดขึ้นครั้งแรกที่บ้านควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง โดยมีตาหนู้ยและตาหนักทอง ได้เป็นผู้คิดนำหนังวัว มาแกะเป็นรูปและเชิดเล่าเรื่องราวผุดผวยกัน โดยใช้เสาหลัก ซึ่งใช้ล่ำซ่าง ที่เรียกว่า “ตะลุง” เป็นเสาโรงหนัง จึงได้เรียกว่า “หนังตะลุง” มาจนทุกวันนี้ แสดงโดยการเชิดตัวหนังให้เคลื่อนไหวกิริยาให้เขาธิบดีพาทย์ ผูกเรื่องให้สนุกสนาน สะท้อนสังคม การเมือง เดิมการแกะหนังตะลุงเป็นการแกะเพื่อใช้สำหรับการแสดงมหรสพพื้นบ้านโดยเฉพาะ รูปที่แกะส่วนมากคือตัวที่ใช้ในการแสดง เช่น ตัวฤๅษี ตัวพระ ตัวนาง หนู้ย เท่ง ทอง เป็นต้น

สถาปัตยกรรม "บ้านหลังคาปั้นหยา"

หลังคาปั้นหยาหรือหลังคาสี่มั่ว คำว่า “สี่มั่ว” แปลว่า “ห้า” หมายถึง หลังคาที่นับสันหลังคาได้ 5 สัน เป็นรูปทรงหลังคาที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมแบบอาณานิคมของชาวตะวันตก เป็นบ้านใต้ถุนสูงหลังคานั้นก็จะแบบสมัยใหม่ โดยจะใช้กระเบื้องรูปทรงลาดเอียงสี่ด้าน ไม่จั่วตรงรอยตัดเหลี่ยมหลังคานั้น ครอบด้วยปูนกันฝนรั่วไหลลงมาก ซึ่งก็จะเป็นหลังคาที่แข็งแรงเป็นอย่างมาก

ทรงปั้นหยา

